گوڵنارەکانی شوێنپێ
لە
باخچەکانی تاراوگەدا

بەشی چوارەم

هەندرێن

9

"شێتێکە و لەناو بێدەنگیدا ئەڤینداری بۆ شەیتان ئاشکرا دەکا.
ئەی شاعیر نە تۆ وڵاتێکت هەیە و نە یەو وڵاتەش تۆی،
لە دوو دڵی خیانەتی چارەنووسەکان مەپرینگێوە، رابوورێ ... رابوورێ... رابوورێ...
را...
سڵاو ئەی تاراوگە سڵاو...! (ساکاندیناڤیا ...)

ئەو ئێوارەیەی کە لەگەڵ برادەرە ئەزیزەکان، موتەلیب عەبدوڵا، ئیسماعیل کوردە، جەماڵ پیرە، رزگار بۆرە، حەمە عەباس و دوو هاوڕێی تریش، کە مخابن ناوەکانیانم لە یادم نەماوە، لە "سێنتەری رۆشنبیری نما" دانیشتین، یەکێک بوو لەو دیدارانەی کە شوێن پێی لە یادەوەرییم ناچێتەوە. تازە دانیشتنەکەمان بەدەم گفتوگۆ و خواردن و خواردنەوەکانەوە گەرمکردبوو، فەرهاد پیربال لەگەڵ منداڵە ژیکەلەکەی رۆدین سەردانی کردین. دەمێک بوو، دوور و نزیک، لەگەڵ فەرهاد پیربال یەکترمان دەناسی. فەرهاد دەیزانی مەیلی گەڕانەوەم بۆ کاری وانە گوتنەوە لە زانکۆ هەیە. ئەو وەک مامۆستایەکی ناسراو لە بەشی ئەدەب لە زانکۆی سەلاحەدین، وێڕای دەربڕینی هەستی پێخۆشبوون لە هاندانی ئەو مەیلەی من، بەڵام لە راڕەوی قسەکانییدا حەزێکی هی دڵیانەی ئەوم بەدینەکرد.

هەرچۆنێک بێت، من ئێستا لێرە شوێن پێی نیگایەکان لەسەر هەنیەی تاراوگەدا دەنووسمەوە و لەوێش ژیان بەسەر قەدەری خۆڵبارانی ئاوالایە. بۆیە مرۆ دەبێ مانەوەی مانایەکی بەهایە ئەخلاقییەکان نەکات، کە کۆمەڵگای کوردی جاران هەڵگری بوو. لێرەدا دەبێ بە جەغتکردنەوە بڵێم، کە کێشەی هەڵدێران و مەرگی ئەو بەهایە ئەخلاقییەی ئەمڕۆ جڤاکی کوردستان، هەر تەنیا لە ئاستی دەسەڵاتدا لە ئارادا نییە، بەڵکو کۆی بونیات و پێکهاتەکانی کۆمەڵگای کوردی تەنیوەتەوە.

ئیسماعیل کوردە و جەمال پیرە بە میواندارییە دۆستانەکەیانەوە دیدارەکەیان خۆشتر دەکرد. ئیسماعیل کوردە لە دیمانەی یەکەمدا، وەک دیمەنە سەوزایی و دەوەنی رەواندز دێتە بەرچاوان ، لێ بەدەم گفتوگۆوە بەرەو هونەری سەرکەوتن بە رێچکەی نێو شاخ میوانداریت دەکا. هاوکاتیش وەک نووسەرێک، لەبری قسە کردن، بە کردەی نووسین لە ئامادە بوونی خۆی دڵنیات دەکاتەوە.

لەو ئێوارە هۆگرەدا موتەلیب پێشنیازییکرد لە رێگای "بنکەی رۆشنبیری گەلاوێژی نوێ"دا، کۆڕێک پێشکەشی بکەم. منیش رازی بووم، کە لە ژێر ناوی "گەڕان بەدوای خودێکی رەسەن لەناو مێگەلاندنی ئاپۆردا"، لە "باغچەی سەنتەری نما" ئەو کۆڕە، ئەنجامبدەم. بەمەش هەوڵبدەم لە روانگەی مارتین هایدگەرەوە تیشک بخەمە سەر چەمکی خودی رەسەن

و ناڕەسەن و دواجاریش، وەک روانگەیەک،، ئەو خودە بەرخۆرکراو و بەحیزبیکراوەی کوردی، بکەم بە ئاکامگیریی ئەو کۆڕە.

لەم ئێوارەیەدا بەر لەوەی کۆڕەکە دەستپێبکات، لە ژوورێک لەگەڵ برادەرانی ناوەندی رۆشنبیریی نمادا دانیشتبووین. لەگەڵ کاتی دەستپێکردنی کۆڕەکەدا، دوو کچی خوێندکاری زانکۆ هاتنە ژوورەکە. یەکێکیان کە خوێندکار بوو لە پۆلی دووەمی کۆلیژی ئەدەب، بە لەچەکێک رووخسارە ئەسمەر و چاوە رەشەکانی گەمارۆ دابوو، رازییش نەبوو تەوقە بکات، ئەویتریش وابزانم خوێندکاری ئابووری بوو، بەڵام ئاوەڵا و بزێوانە ئامادەیی خۆی جەختدەکردەوە. ئەو دوو کیژە خوێندکارە پڕ بوون لە حەزی گفتوگۆ و ژیانێکی کۆمەڵاتییانە. بەڵام ئەو بارە کۆمەڵایەتی و رۆشنبیرییەی کە ئەمڕۆ رۆناکبیرە دەسەڵاتدارەکانی کوردستان دروستییان کردووە، نە هەر بواری ئاسانکردنەوە و هاندانییان لەبەردەم ئەو نەوە لاوە، بە تایبەتی کیژە لاوەکان داختسووە، بەڵکو بچمی رۆناکبیر و جەستەی رۆشنبیرییشیان خوێن تاڵ و دزێو کردووە. هەروا چونکە چالاکییە رۆشنبیرییە ئەدەبی و کۆمەڵایەتییەکان، وەک چالاکییەکی حیزبی بەڕێوە دەچن، بۆیە بۆ بەشێکی زۆری خوێنەر و نووسەرانی دەرەوەی ئەو چالاکییە رۆشنبیرییە لە قالبدراوانە، مانای رۆشنبیریی نین. لێرەوە دەبینین توێژێکی زۆر لە خوێنەر و نووسەری ئەمڕۆی کوردستان، لەبەر نەبوونی سەکۆیەکی بێلایەنی رۆشنبیریی، هەڵوێستی گۆشەگیربوونی لەو بارە رۆشنبیرییە باوە وەرگرتووە.

لێ ئەوەی کە بۆ من خەمهێنەر بوو، تەنیا نەوێرانی ئەو دوو کیژە نەبوو لە ئامادە بوونی کۆڕەکەی مندا، بەڵکو پرسیارە سادەکەی کیژە خوێندکارەکەی ئەدەب بوو، کە حەزی دەکرد تێگەیشتنێک لەسەر چۆنیەتی شیعر نووسین بزانێ، بەڵام وێدەچوو لە کەژ و هەوایەکی نائومێدانەدا دەژی. بۆیە بە دەربڕینێکی سادە گوتی: "حەز دەکەم شیعر بنووسم و نەزانم کوو فێر بم." من شتێکم بە زەیندا نەهات کە لەو دەم و دەستە بتوانێت ئارەزووی ئەو کیژە خوێندکارەی کۆلیژی ئەدەب بەدی بێنێت. جەمال پیرە، وەک بە پیلەوە هاتنی من، خوێندنەوەی کتێب و شیعری بۆ پێشنیاز کرد. بەهەمە حاڵ، وەک بزانم زۆرینەی مامۆستایەکانی کۆلیژی ئەدەبی زانکۆی سەلاحەدین، نووسەر و شاعیری بەناوبانگ و زار قەڵەبالغی کوردن، کەچی کیژێکی خوێندکاری ئەو بەشە، بەدوای پرسیارێکی سەرەتاییدا وێڵە.

هەر بۆیە ئەگەر زانکۆیەکانی کوردی شوێنی مەعریفە و ژیانی تازە دەبوون، خوێندکارەکانی نەدەبوون بە پیاوکوژی (شێخ زانا). لەو دەمەی کە بیر لە زانکۆی کوردی دەکەمەوە، کە لە رۆژگاری رابردوودا، مزگەوت و خانەقایەکانی کوردستان، چەندان نووسەری بەرهەم زیندووی کوردیان بەرهەم هێنا، کە ئەوانە بناغەرێژی روحی کولتووری کوردین. ئەمڕۆ زانکۆیەکانی کوردستان، کە گوایە سەرچاوەی زانست و ئاسۆیە نوێیەکانی رۆشنبیرین، کەچی، نەک هەر بوونەتە شوێنێک بۆ بێئومێدکردن و دەمکوتکردنی لاوان، بەڵکو ئەو زانکۆیانە بوونەتە سەرچاوەیەکی چالاک بۆ پەروەردەکردنی ساختەچی و پیاوکوژان.

کۆڕەکە بە کارە جوانەکانی کاک رزگار بۆرە رەخسا. چونکە لەو دۆخە دڕدۆنگەی ژیانی رۆشنبیریی ئەمڕۆی کوردستاندا، ئەگەر ئەو نەبووایە رەنگە کۆڕەکەمان ئەو تامەی نەدەبوو. بەڵام پرسیاری میوانەکان، وەک ئەو خودە رووکەشێنراوەی مرۆڤی ئەمڕۆی کورد، کۆڕەکەیان بەرەو کێشەیەکی رووکەش برد. هەر لە یەکەم پرسیارەوە تێگەیشتم کە گوێگر، وەک ئەوەی راهاتووە، چاوەڕێی ئەوە بوو کە من قسە لە هەموو فەلسەفەی هایدگەر، سارتەر و روانگەی بوونگەرایی بکەم. ئەو شێوە راهاتنە بەرهەمی ئەو رەوتە رۆناکبیرەیە، کە بێ لەبەر چاوگرتنی روانگە و ئاراستەیەکی دیاریکراو، یان پیادەکارییەک، قسە لەسەر هزر، چەمک و ناوی فەیلەسوفان بکات. سەرەنجامی ئەو جۆرە تێگەیشتنە لە رۆشنبیریی دەبێتە دیاردەیەکی جەڵەبی، نەک مێتودیکی. من هەوڵمدا دوو دەستەواژە: خودی "رەسەن" و "ناڕەسەن" لە هزری هایدگەر پێناسە بکەم و لە رێگای ئەو دوو دەستەواژانەشەوە تیشکێک بخەمە سەر ژیانی ئەمڕۆی کۆمەڵگای کورد و پرۆسە سیاسییەکەی. بە واتایەکی تر. ئەو ترسە نمایش بکەم، کە پرۆسەی گولوبالیزم، بەجیهانیبوون و دەسەڵاتی

سیاسی کورد، سەرچاوەکەیەتی. بەڵام گوێگران ئاراستەی ئەو بابەتەیان بەرەو بە گشتیکردن و رووکەشی برد. لەوەش سەیرتر، گوێگرێک، وەک نموونەیەکی گەنجی پەرلەمانی کوردی، بەوە تۆمەتباریکردم، کە من رەشبینم و 25 ساڵە دوورم لە کوردستان و بێئاگام لە دەستکەوتە سیاسییەکانی کورد. لە بارێکدا من 8 ساڵ پێشمەرگە بوومە و رۆژانە بە وردی ئاگام لە هەموو رووداوەکانی کوردستانە. ئەمەش بەرهەمی ئەو دۆخە سیاسی و کۆمەڵایەتییە کە حیزب لە رێگای دەسەڵاتەوە ژیانی کۆمەڵگای کوردی لە مێگەلاندندا بەرێوە دەبات. دەسەڵاتی حیزب، لە جیاتی دروستکردنی زەمینەیەک بۆ بیرکردنەوە لە کێشە ئاڵۆزەکانی کۆمەڵگا و پرسیارە چارەنووس سازەکان، لە دیمەنی بە هەڵپەرکێکردن و بە پارەکردنی بەهایەکان کۆمەڵگای کوردییان سەرگێژکردووە. بەهە مەحاڵ، رەنگە کەمتەرخەمیم هەبێت لەوەی، کە لە سەرەتاوە بیرم لەو مەیلەی گوێگر لە بە رووکەشکردنی ئەو باسە نەکردەوە.

ئەمڕۆ لە کوردستاندا بەهای نووسین چالاکییەک نییە لە دەربڕینی مانایەکی جیاواز لە بوونی نووسەردا، بەڵکو نووسین وەک کالایەک لە بازاڕی گۆڤار و چاپخانە باڵادەستەکاندا دەفرۆشرێت. نووسەر کارمەندێکە هێزی خۆی لەو بازاڕەدا نمایشدەکا. کێبەرکێی نووسەر لەو بازاڕەدا، ئەفراندنی ئاسۆیە تازەکانی هزراندن و جێلەفکردنی روانینە باوەکان نییە لە ژیانی کۆمەڵگادا، بەڵکو دەستەبەرکردنی دەستکەوتە ماددیی و سەرکەوتنە رووکەشەکانە. ئەو دیاردەیەش یەکێکە لە بەرهەمی یارییەکانی حیزب و دەسەڵات. لێرەدا نووسەری کورد وازی لەوە هێناوە، کە وەک بەرهەڵستکارییەک بە دژی قەتیسمانی بەهای ژیان، کردەی نووسین بناسێت، بەڵکو نووسەر لە پێناوی فرەوانکردنی ئەو بازاڕە ماددییەدا رۆڵی دەسەڵاتی سەرکوتکەر دەگێڕێت. نووسەری کورد، وەک بەرپرسیارێک لە ویژدان، لە بری ئەوەی فشارێک بێت لەسەر دەسەڵات و رەفتارە ترسناکەکانی، دەبێتە وێنەیەک لە وێنەکانی ئەو دەسەڵاتە. بەمجۆرە لای مرۆڤی کورد وێنای نووسەر و دیاردەی رۆشنبیریی دەبێتە کۆمیدیایەکی دووبارە و بێ ناوەڕۆک. لەوەش زیاتر، لە دۆخێکی وادا، ئاسۆیە جیاوازەکانی نووسین دەکەوێتە بەر هەڕەشەی فەرامۆشکردن و گۆشەگیرکردن. ئەگەر دەنگ و رەنگی نووسین و نووسەرێک کەوتە دەرەوەی ئەو دیاردە گشتگیرییەوە، ئەوە بە پەراوێزکردن گەمارۆ دەدرێت و ریسوا دەکرێت.

دواجاریش لەم دۆخەدا ئەرکی نووسین، نەک هەر رۆڵی هێزێکی مەعنەوەی نییە بۆ داکۆکیکردن لە رەهەندە بەهادارەکانی ئێتیکی و جۆشدانی بەرهەمهێنانی بوارەکانی ئاگایی مەعریفی و هەستی جوانناسی، بەڵکو لە سانسۆرکردنی رەفتارە ناعەدالەتەکانی ئەو دەسەڵاتە و ئاستەنگە مەترسیدارەکانی کۆمەڵگای کوردیشدا چۆکی داوە. بۆیە نووسەری کورد لەو بارە دەروونییەی کە دەکردێ بە ئاستگەنی هەست بریندار بوون "تراوما" ناوبێژی بکەین؛ واتا هەر نووسەرێک کە قسە دەکا، وەک قوربانییەک خۆی نمایشدەکا و لە نووسەرانی تر خۆی بە پاکتر دەزانێت. بەمجۆرە زمان دەبێتە کەرەسەیەک بۆ قسەکردن لە خودێکی بریندار، نەک دەربڕینی بیرۆکەیەک.

لەم روانگەیەوە دەبێ جەغت لەوە بکەینەوە، کە ئاستەنگی دەسەڵات و میکانیزمەکانی، تەنیا ئاستەنگێک نییە لە بوونی گەندەڵی و هەڵەی لاوەکی و... هتد، کە نووسەرە دەمڕاستەکانییان هەمیشە ئەو کێشانەی حیزبەکانییان بەوە سادە و کورتدەکەنەوە، بەڵکو ئاستەنگێکە لە بونیاتی ئەو دەسەڵاتە و کۆمەڵگای کوردییدا سەرچاوە هەڵدەگرێت. کۆمەڵگای کوردی خۆی گیرۆدەی ئەقڵێکی خێڵەکییە و ئەو دەسەڵاتە بە توێژە رۆناکبیرەکانیشییەوە، نەک هەر هێزێک نین خۆیان بەوە ئامادە کردبێت کە بە ویستی پرۆژەیەکی نوێ و زانستییەوە کۆمەڵگای کوردی لە قەیرانی خێڵگەرایی رزگار بکەن، بەڵکو پێکهاتەی ئەو دەسەڵاتە هێزێکە هەوڵدەدات ئەو بونیاتە خێڵەکی و وا بەستەی دەڤەرییە پەرەپێبدا و قووڵتربکاتەوە. بۆیە بیر کردنەوە لە گۆڕان و چاککردنی ئەقڵ و ئاراستەکانی ئەو دەسەڵاتە، نەک هەر تێنەگەیشتنە لە ناوەڕۆکی ئەو دەسەڵاتە، بەڵکو کوتانەوەی ئاسنی ساردیشە.

"لە دەستم بێ کات لە جێی گلۆپەکەم هەڵدەواسم و خۆم تیادا دادەگریساند،
لە دەستم با ئەم سەردەمی خاچ و باوێشکگرتووەم لە "کەندیدی قۆلتێر"

له حه‌سره‌تێكه‌وه بۆ حه‌سره‌تێكی تر هه‌ڵوه‌دا ده‌كرد و
ژیان و سیاسه‌تیشم به ره‌شبینییه‌كانی "كونیگونده"
له‌و خۆشه‌ویستییه سازشكاره‌یاندا هه‌راسان ده‌كرد." (**سكاندیناڤیا...**)

له‌وكاته‌ی كه چاره‌نووسی كورد له‌ناو ئه‌فسانه‌ی به دیمۆكراسیكردنی عێراق و داڕشتنه‌وه‌ی ده‌ستووره نوێیه‌كه‌ی ئاخێنراوه، كه‌چی كایه‌كانی رۆشنبیریی كوردی له ئاستی ئه‌و چاره‌نووسه‌دا ته‌واو په‌راوێزكراوه. له‌م دۆخه‌دا كایه‌كانی ئه‌و رۆشنبیرییه كوردییه، وه‌ك ئه‌ركێك، ته‌نیا راپه‌ڕاندنی بانگه‌واز و فه‌رمانه‌كانی ده‌سه‌ڵاته. هاوكاتیش له‌و دۆخه سه‌رگێژه‌دا، نووسه‌ری كورد، ژماره‌یه‌كی ده‌گمه‌ن نه‌بێت، ده‌سته‌وه‌ستاوه له پێشكه‌شكردنی خوێندنه‌وه‌یه‌كی قووڵی ئه‌و دۆخه چاره‌نووسسازه‌ی كورد، كه بتوانێت، وه‌ك چالاكی و كرده‌یه‌كی كاریگه‌ر جڵه‌وی ده‌سه‌ڵاتی كوردی به‌ره‌و ئاراسته‌یه‌كی رزگاركه‌ر رابكێشێت.

10

نیگایه‌كانم به‌ناو كتێبه ریزكراوه‌كانی كتێبخانه‌كه‌دا ده‌خولانه‌وه. له هیكڕا نیگایه‌كانم له‌سه‌ر ئه‌و ره‌فه درێژه‌ی، كه رووخساری هه‌رزه‌كارانه‌ی ئارتۆر ریمبۆ بێباكانه به‌سه‌ر كتێبخانه‌كه‌دا ده‌یڕوانی، متبوو. هه‌رچه‌نده دوای خوێندنه‌وه‌ی "ریمبۆ و زه‌مه‌نی بكوژان"ی هینری میله‌ر، وامده‌زانی پێویست به‌وه‌ناكات چیتر له‌مه‌ڕ ئه‌و شاعیره "مه‌ته‌ڵئامێزه" بخوێنمه‌وه، به‌ڵام كه ناوی ژان پۆل سارته‌رم بینی نه‌متوانی نه‌یخوێنمه‌وه. سارته‌ر له وتاره‌كه‌یدا، هێزی ئه‌فراندن بۆ تۆڵه‌كردنه‌وه له هه‌ستی نه‌بوونی ئازادی ده‌بینێته‌وه. ئه‌و پێی وایه ریمبۆ به داهێنانه مه‌زنه‌كه‌ی توانی تۆڵه له‌و ئازارانه بكاته‌وه، كه له كاتی منداڵیدا له ماڵه‌وه، به تایبه‌تیش له ژێر ده‌ستی دایكییه‌وه، چێژتبووی. له‌وێدا سارته‌ر جه‌غت له‌سه‌ر ئه‌وه ده‌كاته‌وه، كه ریمبۆ له ژێر فشاری ئه‌و هه‌ستی نه‌بوونی ئازادییه‌دا، توانی له بالاترین نموونه‌ی ئه‌فراندندا، ئازادییه زه‌وتكراوه‌كانی به‌رجه‌سته‌بكاته‌وه. چونكه ئه‌و له جیاتی خۆ به‌ده‌سته‌وه‌دانی ئه‌و به‌رپرسیارییه‌ته، به داهێنان یاخیبوونی خۆی راده‌گه‌یه‌نێت.

ئەو دەمەی کە لەناو کتێبخانەکەی گەڕەکی "سۆدەرمالم" لە سوێد، نیگایەکانم لەسەر دێری نووسینەکەی سارتەر رۆدەچوو، من و موتەلیب عەبدوڵلا بەرەو "سێنتەری ئارتۆر ریمبۆ" بەسەر قەڵاتی هەولێردا سەردەکەوتین. هەرچەندە ئێمە لەبەر فێنکی موبەریدەکەی ناو رەستورانەکەی "بورجی هەولێر"، لە کاتی دەستپێکردنی کۆڕە شیعرییەکەدا دواکەوتبووین، وەلێ تیشکەکانی ئێوارە هێشتا بەسەر هەنیەی قەڵاتی هەولێردا دەبریقانەوە. هەرگیز بیرم لەوە نەدەکردەوە کە رۆژێک خانوویکی قوری سەر قەڵاتی هەولێر دەبێتە ماڵێک بۆ یادکردنەوەی ئارتۆر ریمبۆ. ئەو کۆڕەی ئێمەش یەکەم ستایش بوو، کە لەو ماڵەدا، پێشکەش بە روحی کۆچەریانەی ئەو شاعیرە بکرێت. بەدەم وتەکانی ئەو کورە فەرەنسییەوە، کە کۆڕەکەی پێشکەشدەکرد، ئاوازە هێمنەکانی مۆسیقاژەنەکە لەمدیو پەرژینەکەوە رووخساری ئەو میوانانەی کە لەناو حەوشەکەدا دانیشتبوون، خاودەکردەوە. کاکە ئارام، ئەو کورە لاوچاکەی، کە لە "سێنتەری ئارتۆر ریمبۆ"، وەک ئینگلیزی زانێک هاوکاری ئەو کچ و کورە فەرەنسییەی دەکرد، بە کوردی کۆڕەکەی ئێمەی بە خوێنەر ناساند و نەوای مۆسیقاژەنەکەش، وەک سەفەری شیعرەکانی رامبۆ، ئێوارەکەی دەلاواندەوە.

لەو یەکەم یادەی ریمبۆدا، کتوپڕ خوێندنەوەی شیعر لایەقدارتربوو لە پەیڤین لەمەڕ شیعرە سرکەکانی ئەو:

پەیڤەکانیش خۆیان جەختدەکەنەوە،
بەناو کراوەکانیش فرەوانتر، یان کاڵتر دەبن. (هەندرێن)
دەشێ بیابان دڵدانەوەیەکی باش بێ... (موتەلیب عەبدولا)

شتەکان، وەك دەنگی بزوانەکان لێك ناچن.
وێدەچێ جیاوازییەکان بە خەملین ئاوێزان بن؟ (هەندرێن)
پەرییەک لە خەودا دەبینێ
نەرم نەرم
زۆر لەوە دڵگیر تر
بەرگەی دووبارە بوونەوە بگرێ (موتەلیب)
جیابوونەوە دەرپڕینی وێنەیە و
بێدەنگ بوونمان نەمانی وشەیە.
وشەکانیشمان بێ وێنەن. (هەندرێن)
زۆر لەوە دڵگیر تر
بەرگەی فەرامۆشی بگرێ. (موتەلیب)
منیش لە روانین بترازێ، چیترم نیە بۆ هاتن. (هەندرێن)

کاک ئارام پێی گوتین کە ئەمشەو ئێمە لە هوتێل هەورەمان میوانی ئەو کوڕ و کچە فەرەنسییە و کورە ئەلمانییەین. بەدەم شۆڕبوونەوە بەسەر پلیکانەکانی قەڵاتی هەولێرەوە، ماڵەکەی ریمبۆمان بەجێهێشت. هەولێر لەناو سێبەری ئێوارە و دوکەڵی سەدەکاندا هەڵتڕوشکابوو، پەیکەرەکەی"ئیبن مستەوفی" بەر دەرگای قەڵاتیش، وەک تارماییەکی لێقەوماوی دۆشداماو، بەدوای دۆزینەوەی گوللەی ئەو پێشمەرگەیەی کە لە شەڕی براکوژیدا لەناو لووتیدا وێڵبوو، وڕێنەی دەکرد.

کاتێک کوڕەکە بە ئینگلیزییە ئاواز فەرەنسییەکەیەوە خوشحاڵی ئەنجامدانی کۆڕە شیعرەکەی بۆ دەردەبڕیم ، کات بە هەناسە بڕکێیەکانی نیگای منی لەسەر ئەو وێنەی ریمبۆ، کە سارتەر بە دوا دێرەکانی دەینەخشاند، پەلکێشدەکرد. لە تاراوگەی ئەو ئێوارەیەدا، نیگایەکانم بەدوای شوێنپێی تەمەنە کورت و کۆچە درێژەکانی رامبۆدا، لە نێوان ئێوارەی ئێرە و ئەوێدا، دابەشییاندەکردم.

کچە هاوڕێکەم، ئیلیۆنۆرە، دەیزانی ئامانجی سەرەکی من لەو سەردانەدا، بۆ وانە گوتنەوە بوو لە زانکۆیەکانی کوردستاندا. بۆیە بەر لەوەی داوای گێڕانەوەی سەرگوزەشتەکانی تری ئەو سەردانە بکات، تامەزرۆی بیستنی ئاکامەکانی سەگوزەشتەکانی زانکۆیەکانی کوردستانی دەکرد. ئەو لە روانگەی ئەو زانیاریانەی کە لەسەر ژیانی پێشمەرگایەتی و ژیانی خوێندنی زانکۆی من هەیبوو، چاوەڕێی ئەوەبوو کە دەسەڵات و بەرپرسانی زانکۆی کوردستان، بە پەرۆشەوە پێشوازیی لە هاتنەوەم بکەن.

ئاستەنگی ژیان لە تاراوگە، هەمیشە، وەک برۆدسکی باسیدەکا، سەیرکردنی نووسەر نییە وەک هەر کەسێکی تری تاراوگەنشین، بەڵکو ئەو وێنایە رۆمانتیکی، یان ئیدیالیەشە، کە خەڵکی وڵاتی تاراوگە لەسەر مێژووی نووسەرێک، یان هەرکەسێکی تر، دروستیدەکەن. لە روانگەی ئیلۆنورای هاوڕێم، کەسێکی نووسەری وەک من 8 ساڵ زیاتر پێشمەرگایەتی کردبێت و لێرەش زانکۆی خوێند بێت، دوای ئەو هەموو ساڵە لە دەربەدەری، ئەو دەسەڵاتە کوردییەی ئەمرۆ، هەرنا زانکۆیەکانی، کە من لە رۆژگاری شاخدا، یەکێک بوومە لە هاوخەباتی، دەبێت ئێستا بە رێزگرتن پاداشتم بکات. لێرەوە بوونێک لە نامۆبوون و عەدەم دەستپێدەکا. ئیتر کاتەکانی ژیان دەبێتە حیکایەتێکی کۆتایی نەهاتوو. دوای هێنانەوەی هەموو بەڵگە و بیانۆیەکان لەسەر سەرگوزەشتەکانی   هەرزان بوون و نەمانی ئەو مێژووە رابردووە "تالانکراو"ەی تۆ، دەرفەتێک بۆ فەرامۆشکردن بەدیناکەیت. هەر بۆیە رۆماننووسی چیکی تاراوگەنشین میلان کۆندێرا، لە دوای لێوانرێژبوونی روحی لە ئەزموونەکانی تاراوگە، گوتبووی: ئەگەر فەرامۆشی نەبێت مرۆڤ دەتەقێت. لە رۆمانەکەی "پێکەنین و فەرامۆشی" دا کۆندێرا سەرگەردانە بەدوای هەڵاتن لەو یادەوەریانەی رابردوو و فەرامۆشکردنیان. لە بەشی کۆتایی ئەو رۆمانەدا، مەرگ ژنە پاڵەوانەکە، (تامینا) تاکوو دوورگەیەکی منداڵنشین راو دەنێ و لەوێش منداڵەکان گەمارۆی دەدەن.

بەهەمە حاڵ، گێڕانەوەی سەرگوزەشتەی زانکۆی سۆران و رەفتاری کۆمیدیانەی سەرۆکەکەی دکتۆر ئەلوەند دزەیی بۆ کچە هاوڕێیەکەم، کارێکی سادە نەبوو. ئەو گرفتەش لەبەر کولانەوەی برینەکان و گەڕانەوە بۆ ئەو دیمەن و رووداوە کۆمیدی و تراژیدیانە نەبوو، بەڵکو لەبەر روخانی ئەو روانگە ئیدیالەی ئەو بوو، کە رەنگە لە بیرکردنەوەی ئەو تەرزە ئاسۆیەک بێت لە جوداوازی ژیان و جیهانبینی کولتوورێکی وەک کورد، کە ئەمەش ئومێداوارییەک بێت لە ژیانی ئەودا. لێرەوە کاتێک بوون بەو مرکێش مرکێشە ناوەکی و مەحاڵگیرە گەمارۆ دەدرێت، ئەوە تاراوگە چاڵاکانە بەدەم شۆڕبوونەوە بەرەو ناخ ژیانت دەتەنێتەوە. دواجاریش سەرتاپای پەیوەندیی و ئاسۆیەکانی مانەوە دەبن بە حیکایەتەکانی تاراوگە.

"لێرەی بێشوێندا، ئەوە منم بە دەم رێوە لەبەر پێی ماوەکان
 شوونی خۆم جێدێڵم.
وەک سەفەر بە چاوەکانی تۆدا دەگوزەرێم
پەنام نادەی!" (**سکاندیناڤیا...**)

بەمجۆرە بۆ ئەوەی نیگای تاراوگەی من، بە جوانییەک لە بێهوودەیی، نمایش لەسەرگوزەشتەی زانکۆ بۆ ئیلۆنۆرە بگێڕێتەوە، شێوازێک لە پێکەنین و فەرامۆشکردنی ئەو یادەوەرییە خەمینە دەگرێتەبەر.

کێشە لەوەدایە کە من لە بنەڕەتدا، وەک پیشەیەک بۆ خۆم دەستم بە خوێندنی مێژووی هزر و فەلسەفە خوێندن نەکرد، بەڵکو وەک کورد، کە پێم وابوو لە رێگای خوێندنی ئەو بوارەوە دەتوانم خزمەتی زمان و کۆمەڵگایەکەم بکەم. واتا من لە روانگەی پێداویستی کۆی ئایندەی کۆمەڵگایەکەم کە فرچکم پێیەوە گرتبوو، تەواوی کاتەکانم لە سوێد بە

خوێندن بەسەر برد. بۆ من ئەو خوێندنە تاکە دیارییەک بوو کە بتوانم ڕۆژێک بە کوردستانی ببەخشم. ڕەنگە ئەو دیدەش بەردەوامییەک بێت لەو ژیانەی ڕابردووم، کە وێنەی پێشمەرگایەتی ئاستی نموونەیی و شۆڕشگێڕی بەرجەستەدەکردەوە. بۆیە کە سەردانی کوردستانم کرد، لە پاش هەفتەیەک ژیان بەسەر بردن لە هەولێر هەوڵمدەدا، وەک ئەو شێوازەی کە لە وڵاتی سوید فێری ببووم، وەک مامۆستایەک داوای کاری وانە گوتنەوە بکەم لە زانکۆ. بەڵام زوو تێگەیشتم ئەو شێوازە لە سیستەمی کوردستاندا بێهوودەییە. هەرچیم دەبینی، ڕێنمایی ئەوەیان دەکردم، کە بچمە لای لێپرسراوێکی گەورە. چونکە ئەو چەند لێپرسراوە وەک دوا سەرچاوەی بڕیار، دەتوانن هەموو خواست و دەردێک لەو وڵاتەدا یەکلابکەنەوە. ئەوەش بۆ من ئاسان نەبوو.

بەڵێ، لە دیدەنییەک لەگەڵ سەرۆکی زانکۆی سەلاحەدین. دکتۆر موحەممەد خۆشناو، کە هاوڕێی موتەلیب، کاک عوسمان یاسین، خۆشی قانوونی خوێند بوو، وەک بە هاناهاتنێک زەمینەی ئەو دیدەنییەی خۆشکردبوو، مەیلی وانە گوتنەوەم لە زانکۆ دەربڕی. لێرەدا کاتێک باسی ئەو ئاکارە باشەی دکتۆر موحەممەد خۆشناو دەکەم، وەک سەرۆکی زانکۆی سەلاحەدین، ئەوەم بۆ گرنگ نییە، کە ئەو چەند لە کاروبارەکانی خۆیدا سەرکەوتووە یان نا. کاک موحەممەد خۆشناو، کە خۆی ژیانی خوێندنی لە ڕۆژئاوا، ئینگلیستان، بەسەر بردبوو، لەو دیمانە بەلەزەدا، زۆر ڕێزدار و ساکارانە بەرانبەر خواستی هاتنەوەی من بۆ زانکۆی هەولێر خۆشحاڵی خۆی دەربڕی. بەڵام، وەک خۆی وتی، بۆ ئەوەی کێشە ئاڵۆزەکانی زانکۆی سەلاحەدین کتوپڕ تووشی کێشەی بێئومێدیم نەکەن، بە کورتی ئاماژەی بە باری نائاسای زانکۆ و نەبوونی بواری کردنەوەی بواری بەشی فەلسەفە کرد. بۆیە پێشنیازی کرد کە لە کۆلیژی سۆران کار بکەم. چونکە ئەو کۆلیژە تازەیە و خوێندکارەکانی زۆرتر لە پەنابەرە گەڕاوەکانی ئێران پێکهاتووە، بۆیە ڕەنگە بە واتای کاک موحەممەد خۆشناو، کێشەکانی ئەوێ هێندە کەڵەکە نەبووبن. هاوکاتیش دکتۆر خۆشناو جەغتی لەسەر ئەو ئاستەنگە قەتیسماوانە کردەوە، کە زانکۆی سەلاحەدینی سیخناخکردووە.

ئەمڕۆ لە کوردستاندا کە بۆ کارێک یان بەدوا چوونێک دەچیتە دائیرەکان، بەرپرس و تەنانەت خزمەتگوزارێکی سادەش، وەک فیرعەونێک، یان کۆیلەدارێک، مامەڵەت لەگەڵ دەکەن. لەوەش زیاتر گەر ئەو بەرپرسە حیزبی بێت، یان خزمی بەرپرسیارێکی سەرەوە بێت، ئەوە هەر زۆر ئاسانە ڕووبەڕووی شکاندنەوەت بکاتەوە. لێرەدا، دوای ئەو ئەزموونەی کە لە دائیرەکانی ئەوێ بینیم، دەبێ بڵێم شێوازی سەرۆکی زانکۆی سەلاحەدین لە شێوازە باشەکان بوو.

لێرە ئێمەی خوێندکار لەگەڵ مامۆستایەکان، کە نەک هەر مامۆستای لێهاتوون، بەڵکو نووسەری دیاری بواری هزر و فەلسەفەشن، پێکەوە لە باڕ و ئاهەنگەکانی ناو زانکۆ دادەنیشین. کەچی لە کوردستان دەبێ تۆ وەک سواڵکەرێک چاوەڕێی وەڵامدانەوەیەکی خێرا و لووتبەرزانەی مامۆستایەک و بەرپرسیارێک بکەی. پەحا لەو کۆمەڵگایە مەدەنیی و دیمۆکراتییەی کوردستان! بیرکردنەوە لە بەرهەم و ئایندەی ئەو کۆمەڵگایەی کە ئەو جۆرە سیستەم و شێوازە لە هەرارکییە بەڕێوەی دەبات، دارمان و قەیرانی سەیر چاوەڕێ دەکات.

هەرچۆنێک بێت، بە هەوڵی کاک عوسمان یاسین کارەکەم لە زانکۆی سەلاحەدین خێرا جێبەجێ بوو و حەواڵەی کۆلیژی سۆران کرام.

بەڵام بەر لە ڕۆیشتنم بۆ دەڤەری سۆران و قسەکردن لەگەڵ دکتۆری "زراعە" ئەلوەند دزەیی، تاکوو لە کۆلیژی سۆران، وەک باوە، نەزانانە ڕەفتارم لەگەڵ نەکەن، کاک عوسمان یاسین نامەیەکی لە کاک شوانی برادەری، کە بەرپرسی ڕێکخراوە دیمۆکراتییەکانە لە هەولێر، بۆ دەستەبەر کردم.

بەدەم چنینەوەی ژیانی ڕابردوو و وێناندنی ژیانی ئەمڕۆی کوردستانەوە، کچە هاوڕێیەکەم نائومێدیەک لە ڕووخساریدا پەلیدەکێشا و هاوکاتیش، کە نیگام لەسەر ئەو هەنارەی کە بە وشکراوەییش دانسقەیی ڕەنگ و شێوازی

خۆی لە یاد نەدەکرد، لەنگەری گرتبوو، دەیویست بە بیانۆیەکی دڵخۆشکەرانە ئەو دیمەنە مەزەندە نەکراوانە فەرامۆشبکەم.

ئاستەنگی مرۆڤی ئەمڕۆی کورد لەوەدا کۆدەبێتەوە، کە هەموو ڕووداوەکانی ژیانی کردۆتە حیکایەت. وەک حیکایەتێک باس لە ئەنفالی سەردەمی سەددام، شەڕی خۆکوژی و وێرانبوونی بونیاتی ئەخلاقی کومەڵگا دەکردرێت. لەوەش سەیرتر کە لە کوردستاندا کاتێک بە ڕێکەوت باسی ڕۆژگاری پێشمەرگایەتی دەهاتە گۆڕێ، گوێگر بە وتەی "لە خوای بەزیاد بێت کە نەکوژرای" حیکایەتەکەی خەتم دەکرد. گاڵتەجاڕیی و بوودەڵەیی ئەو وەڵامە لەوەدایە، کە ئەمڕۆ پێشمەرگایەتی و شەهیدانە بۆتە سەرچاوەیەک بۆ مشەخۆری بەشێکی زۆری لایەنگیرانی ئەو حیزبانە. لەوەش زیاتر پێشمەرگایەتی بۆتە ناشیرینترین بازاڕ و لە بەهای ئەخلاقی شۆڕشگێڕیی و وێنای نموونەیی شۆردراوەتەوە و لە ئاستی پارە و پووڵ سووک و ریسوا کراوە. لێرەوە پێشمەرگایەتی وەک خۆی دەبێتە حیکایەتێک کە مشەخۆرەکان دەبنە خاوەنی ئاکامەکانی دوا حیکاتەکەی. شەهیدەکانیش، وەک شتێکی ماتماتیکی، بۆ خانەوادە و حیزبەکان دەبنە سەرچاوەی خیتابێکی دووبارە تاکوو بۆشاییەکانی خۆیانی پێ پڕبکەنەوە. کارەساتیش لەوەدایە، کە هێندەی جاش و مشەخۆرەکان بەناوی پێشمەرگەی "دێرین و کۆن" و شەهیدانە پارەی پێوەردەگرن، نیو ئەوەندەی پێشمەرگەی بەڕاستی، نەک هەر لەمافی پارە بێبەشکراون، بەڵکو بێڕیزیشیان پێدەکرێت. لێرەوە رابردووی پێشمەرگە دەبێتە حیکاتێکی گاڵتەجاڕییانەی ئێستا و بە دوا قسەی "هەر باشبوو نەکوژرای"، لەگەڵ پێکەنینیکی تاڵ، کۆتایی پێدێت.

"دروشـەمەکان لەسـەر دیواری بارەگایەکان، ئەو بارەگایانەی دیلکرا بوون،
گەمژانە شـانازیان بە شـەهیدە رێککەوت و
مریشـک و پێڵاو و ناسـنامەکان دەکرد، دەیانزانی دیلن، دانیان نەدەنا.
ناویان لە دیلەکان دەنا:مێژوو.
من لە ئاوڵەمەی مێژوویەک تەریووم،
بوونم بە دیلەتی دەبەخشـێ." (بەناو تەنیاییدا راکە ئەی روح)

سەرچاوەی ئەم حیکایەتاندنەی پێشمەرگە و مێژووی شۆڕشی کورد بۆ ئاستەنگی ئەو بە بازاڕ بوونەی ئەمڕۆی جیهان دەگەڕێتەوە. ئەو سیاسەتە بەجیهانیبوونەی کە ئەمڕۆ لە ئاستی ئابووریدا کۆمەڵگای کوردی گەمارۆداوە، ڕەنگدانەوەیەکی نالەباری لەسەر ئاگایی کۆمەڵگای کوردی بەجێهێشتووە. بۆیە ئەمڕۆ لە کوردستاندا گرنگی ئابووری کەوتۆتە پێش گرنگی سیاسەتی بونیاتنانی نەتەوایەتییەوە. سەرتاپای کورد سەرقاڵە بە دەستکەوتی ئابوورییەوە. بۆیە لە ئاستی دەسەڵاتدا مێژووی بزاڤی کورد و وێنای پێشمەرگە لە خزمەت ئابوورییەوە بەرجەستە دەکرێتەوە و لە ئاستی بەهای هێماییشدا وەک حیکایەتێکی سەر زارەکی وێنا دەکرێت. ئەمەش ڕەنگدانەوەی قەیرانی ئەو سیاسەتە جیهانییەیە، کە سیاسەتی باڵادەستی بازاڕی سەرمایەداری ڕەوشتگەرایی تووشی قەیران کردووە. ئەو قەیرانەش ڕاستەوخۆ کۆمەڵگای کورد و دەسەڵاتە سیاسییەکەی گەمارۆداوە. لێرەوە پرۆژەی بونیاتنانی نەتەوەی کورد لە ئاستی سیاسی کۆمەڵایەتی کوردستانەوە فەرامۆشدەکردرێت و لە بری ئەوە بازاڕاندنی مێژوو و هێمایەکانی کورد بە هەڕمێن دەبن. بەدەم ئەو بە تەنگژە بوونەی ڕەوشت و سەرگەرمبوونەی کۆمەڵگای کوردی بە دەستکەوتی ئابوورییەوە، چارەنووسی سیاسی کورد پەراوێز دەکرێت. هەربۆیە بۆ کۆمەڵگا، یەکگرتنەوەی هەردوو حوکمەتی کورد و "خەونی کەرکوک"، وەک خودی ئەو دەستوورەی کە لە گۆڕانکارییە یەک لە دوا یەکەکاندا، کە لە نێوان نوێنەری حیزبی کوردی حیزبی شیعی و سونییدا بە سەرپەرشتی ئەمریکاوە بەڕێوە دەچێت، وەک حیکایەتێکی بێکۆتایی و بێزارکەری لێهاتووە. دواجاریش ئەو ئاخاوتنە سیاسییانەی کە لە ئاستی مێدیا و راگەیاندنە حیزبی و ڕۆشنبیرییەکانەوە لە ئارادان، هەر هەموویان لە حیکایەتێکی دووبارە دەچن. ئێمە ئەمڕۆ هەم گوێگری حیکایەتەکانین و، هەمیش خۆمان حیکاتخوانین. لەناو ئەو

لەرزۆک بوونە ڕەوشتگەرایی و بازاڕاندنەی جیهاندا، بوونمان، نەبوونمان، ڕابردوومان، ئایندەمان، ژیان و مەرگمان، بە حیکایەت... حیکایەت... حیکایەت... کۆتایی دێت.

"ها ئەوە شۆڕشگێڕێکی شەوکوێر هەرمێکانی بە کالیێ ڕنییەوە و
بە هوتافەوە جومگەی خاکێک بە تاڵان دەبا'(**سکاندیناڤیا دوورگەیەکی تر...**)

13

کیژە هاوڕێیەکەم، وەک ئەوەی بیەوێت لە زەینی خۆیدا تابلۆیەک لە سەفەرەکەی من بە ڕێکی بکێشێت، لە هیکرا شریتەی نیگایەکانی منی دەپچڕاند و وردەکاری سەفەرەکەی بەیاد دەهێنامەوە. کەواتە هەموو ڕابردووییەکمان دەبنە یاد و، بۆ ئەوەی فەرامۆشییەک بۆ ژیانە تاراوگەییەکەمان دەستەبەر بکەین، وەک حیکایەتێک دەیانگێڕینەوە.

سپێدەیەکی زوو بەرەو شاری دیانە، یان کۆلیژی سۆران، بەڕێکەوتم. بەدەم باری بێدەنگی شوفێرەکە و ئەو ژنە سەرپۆشەی هاوسەفەرەوە، کە هەتا گەیشتنیە شارۆچکەی خەلیفان قسەیەکییان نەبوو، بەناو دەڤەری بەڕانەتی و خۆشناوەتی تێپەڕین. هەر شاخ و دیمەنێک لەو ناوچەیە بەیادێک لە ڕۆژگاری پێشمەرگایەتی گیانی منیان دەتەنیەوە. لەگەڵ بەدوا چوونی شوێن پێی ئەو یادە ڕەگهاژۆیانەوە نیگام بەرەو دەوەن و لووتکە شاخەکان سەفەری دەکرد. لەگەڵ ڕەوتی خێرای ماشێنەکە سیمای دێهاتەکانی ئەو دەڤەرانە وەک کەشتییەک لە سەرابی یادەوەری مندا ڕۆدەچوون. وێنای ئەو ماڵانەم بە یاد دەهاتەوە کە دوای مەفرەزە دوورەکانمان بە گەرمی مێوانداریيان دەکردین. شەپۆڵی بیرکردنەوەکان خەیاڵاندنێکی ئەو یادانەیان لەگەڵ خۆیاندا تێکەڵاو دەکرد. چیای سەفینیش لەناو سێبەری چێشتەنگاوێکی خۆڵەمێشییدا لە بێدەنگییەکی ئاڵۆزدا ڕادەماو منیش وەک سەرهاتەکان، لە ڕاڕەوە تووناوتوونەکانی نیگای تاراوگەدا وێڵدەبووم. خێرایی ماشێنەکە هەموو دیمەنەکانی لە تابلۆی حیکاتێکی بێدەنگدا نمایشدەکرد.

لەگەڵ گەیشتن بەو دووڕیانەی کە بەرەو "دۆڵی بالیسان" دەڕوات، بۆ یەکەم جار لەو نیوەڕۆیەدا ئامادە بوومەوە، کە ساڵی 1981 **بەر لە** 25 **ساڵ، لەلایەن ڕژێمی بەعسییەوە ڕاونرا بووم. شوێنپێی ئەو شیعرەی، کە لە ساڵی**1980**، بۆ یەکەم جار لە بەرانبەر زیاتر لە** 500 **کەس لە هۆڵی زانکۆدا خوێندمەوە. لەگەڵ خوێندنە**وەی
کۆپلەی :

"تا داربەڕوویەک لەم شاخانەدا مابێت، نامەوێ لە ژێر سایەی هیچ دارخورمایەک بحەسێمەوە..."

چەپڵەکان گەرمتر دەبوون. کاتێک لەسەر شانۆیەکە دەهاتمە خوارەوە، پاسەوانی پارێزگاری هەولێر و مودیری ئەمنی هەولێر لێم مۆڕ دەبوونەوە، ڕوحێک لە بەرەنگاربوونەوە و شۆڕشگێڕییەک لە مەستبوون، باڵیان پێدەبەخشیم. دوای حەفتەیەک دوای خوێندنەوەی ئەو شیعرە، بەدەم پیاسەی سەر شەقامی شەست مەترییەوە، ئوتۆمبیلێکی ئەمنەکانی هەولێر، باڵی هەڵفڕیوەکانی منیان گەمارۆدا. ئای کە لەو ڕۆژگارەدا کە شیعر پیرۆز و مەزن بوو!

ئێستاش لە نیوەڕۆیەکی تاراوگە پۆشدا، هەروەک ئەو نیوەڕۆیە کە لەگەل ڕۆستەم حەمەدەمینی هاوخەباتی ناوشار و هاوڕێی ڕۆژانی لاویەتییم، بە سەرکێشییەک بۆ دواجار ماڵ و شارمان بەجێهێشت و بووینە پێشمەرگە. ئەوکات بە هەموو بڕوایەکەوە پێم وابوو، وەک گیڤارایەک، دەچم لە شاخ ڕژێمی سەددام دەڕوخێنم و جیهان ڕزگار دەکەم. لەو ڕۆژگارەدا، بە پێچەوانەی ئێستا، بیرۆکە ئیدیالییەکان بزوێنەری ناخی مرۆڤی کورد بوون. لە کۆتایی حەفتایەکان هێزی ڕۆشنبیریی سیاسیانە هەولێر و شارەکانی تری کوردستانی تەنیبۆوە. ئەوکات توێژی خوێندکار و

کارمەندان هێزی بزوێنەری سەرەکی ئەو بارە رۆشنبیرییە بوون. "کۆمەڵەی رەنجدەران"، بە هۆی کۆمەڵێ دروشمی رەونەقداری تێکەڵاو لە کوردایەتییەکی چەپڕۆ، ترۆتسکی، ماویستی و رۆشنبیرییەکی بوونگەرایانە توانیبووی مەیلەکانی ئەو توێژە نوێیەی کۆمەڵگای کوردی بدوێنێت. هاوکاتیش هەرەسی شۆڕشی چەکداری بە سەرکردایەتی مەلا موستەفا بارزانی، وانەیەک بوو بۆ سەرهەڵدانی ئەو رێبازە سیاسی و رۆڵی ئامادەیی ئەو توێژە خوێندکار و رۆناکبیرەی کوردی. ئەوکات هۆکارەکانی هەرەسی ئەو ئەزموونە دەخرایە ئەستۆی ئەو ئەقڵە خێڵگەراییەی کە رێبەر و رێنوێنی ئەو شۆڕشەی دەکرد. گازینۆی باکوور، مەچکۆ و لەیالی هەولێر مەکۆی ئەو توێژە چالاکەی رۆناکبیران بوون، منیش ئەوکات لە هۆتێلەکەی سەر چایخانەی مەچکۆ دەژیام، کە وابزانم ناوی "هوتێل خانزاد بوو.

ئەو هوتێلە بە رۆژ لانەی ئەو خەڵکە بێکەس و بێگانانە بوو کە یان لەبەر هەرزانی روویان تێکردبوو یانیش وەک ماڵێکی خۆیان خوویان پێوە گرتبوو، شەوانیش دەبووە ماڵی سەرخۆش و شێتەکانی هەولێر. چوورچە کە شێتێکی ناسراو بوو، شەوانە بە دەم بەزمەکانی ئەوەوە کاتەکانمان بەسەر دەبرد. زۆر کەس باسی ئەوەیان دەکرد، کە چوورچە شێت ژنە هەولێرییەکان، یان دەوڵەمەدەکانی ناو بازێڕ تێر گان دەکا. وەک خۆی باسی دەکرد کە بە پێش دەرگای ماڵەکانی ناو قەڵات و گەڕەکەکانی ناوشار دەسووڕێتەوە، ژنەکانیش لە کاتی نیوەڕۆدا کە کەسیان لە ماڵ نەبووایە ئەویان دەبردە ژوورەوە و سێکسیان لەگەڵ دەکرد. ئەوکات ئێمەی لاو کە تازە هەڕەتی لاوییمان بوو لە خەیاڵاندنی ئەو چیرۆکانەی چوورچە شێت، ئاومان بەزار و ناو گەڵ دەهاتە خوارێ. کابرای ئیستیعلاماتی هوتێلەکە، کە ناویم لە یاد نەماوە، بەڵام وابزانم بە رەچەڵەک خەڵکی لای خۆشناوەتی بوو، هۆمۆسێکسواڵ بوو. بۆیە شەوانە کە چوورچە شێت دەهاتەوە، ئەگەر کەسێکی تری دۆزیباوە بۆ دامرکاندنەوەی حەزەکانی، ئەوە دەرگای هوتێلەکەی لە چوورچە نەدەکردوە. چوورچە ئەگەر تووڕەیان نەکردبووایە، کەسێکی ئاسایی بوو. لەشێکی تۆکمە و تەندروستییەکەی باشی هەبوو، سەریشی هەمیشە سفر دەکرد. بەڵام ئەو شەوانەی کە کابرای خاوەن هوتێلەکە نەیدەهێشت لەوێ بخەوێت، لەبەر دەرگای هوتێلەکە ، کە دەرگایەکەی کەوتبووە تەنیشت "چایخانەی مەچکۆ" دەیکرد بە بە هاوارکردن و پاشان بەهەموو هێزێکییەوە، وەک بەرانێکی عالۆری، شەڕە قۆچانێی لەگەڵ دیوارەکە دەکرد و جلەکانی تیکە تیکە دەکرد. ئەوکاتەی کە سەری خوێنی لێدەهات وازیدەهێنا.

پیاوێک، کە خەڵکی هەولێر بوو، 23 ساڵ بوو لەو هوتێلەدا دەژیا، کە ئەگەر یادەوەری فێلم لێنەکات ناوی کاک عەبدولڕەحمان بوو. لە ژوورێک دەژیا کە هەر دە مەترێک دەبوو، بە ئەشکەوتێکی کۆن، یان لە پاشماوەی خانوویەکی سەردەمی میزوپۆتامیا دەچوو. ئەو پیاوە کاری رەسمگری "شەمسی" دەکرد. ئەوکات خەڵک بە زۆری بەو کامیرایە رەسمییان دەگرت. کاک عەبدولڕەحمان پیاوێکی باڵا بەرز و سەریشی نیوە رووتاوە بوو. چاوەکانی هەمیشە خەواڵوو و هاوکاتیش وریا بوون. رۆژانە دوو سەعات کاری دەکرد و بەخۆی بە بوتلە ئارەقێکەوە دەهاتەوە ژوورەکەی. ژوورەکەی منیش کەوتبووە بەرانبەر ژوورەکەی ئەو. ئەو پیاوە تەنیا بەدەم خواردنەوە مجگێزی قسەکردنی دەکرایەوە. بەڵام کە دەستی بە ئاخاوتن دەکرد دەتگوت داستان دەگێڕێتەوە. باسەکانیشی سەرنجکێش و فەنتازی ئامێز بوون. لە کاتی خواردنەوە کەسێکی هێمن و هارمۆنی بوو، کەچی بەیانیان کە هەڵدەستا بۆ کار، بە بێدەنگی، هەروەک نەمناسێت، بە تەکمدا تێدەپەڕی. تائێستاش لە ژیانمدا من ئارەقخۆری وا بە سەلیقە و سەیرم نەدیووە. ئەو ئێوارەی کە میوانداری ژوورەکەی کردم، لەبەر سروتی جوانی خواردنەوەی ئەو، کە داوەتی پێکێکی ئارەقی کردم، کە یەکەمجاریشم بوو بخۆمەوە، نەمتوانی رەتیبکەوە. ئاخر هەردەتگوت هەنگوین دەخواتەوە. دوای ئەوەی کە سەرم مەستبوو، لەو بەهارەدا لەسەر بانی هوتێلەکە خەوتم، کە دەیڕوانییە شەقامەکەی بەر هوتێلەکە. چاوەکانم لێکنا و هەستم کرد بەرەو ئاسمان هەڵدەفڕم. دەنگێک لەو خەوە قووڵە بێداریکردمەوە، کە چاوم کردەوە "موحسین سیاسی" بوو.

بەهۆی جوامێری ئەو کوڕە بێدەنگ و پڕ لە ئیرادەگەرایە بوومە لایەنگری "کۆمەڵەی رەنجدەرانی کوردستان". بەڵێ، موحسین سیاسی لەگەڵ هاوڕێیە ئازایەکەی "ناسر کرێکار"، بەدەم پرۆژەی کوشتنی پارێزگاری هەولێر چوونە

ناو دائیرەی پارێزگا، بەڵام ئێستاش نەمزانی، کە چۆن لەوێ ئاشکرا بوون و دەستگیرکران. ئێوارەی ڕۆژی پێشوو لەگەڵ موحسین پێکەوە لە گازینۆی "لیالی" بووین. لەو ئێوارەیەدا ڕێکەوتین لەسەر نەخشەی ڕفاندنی کیژی پیاوێکی دەوڵەمەند و سەر بە ڕژێم. لەسەر ئەوە بڕیارماندا کە ئەو کیژە لە ژوورەکەی مندا بمێنێتەوە. چونکە من بە تەنیا دەژیام و شوێنێکی تری باشترمان نەبوو. مەبەست لە ڕفاندنی ئەو کیژە، فشار خستنە سەر باوکی بوو، کە لە ڕژێم دوور بکەوێتەوە.

دوای چەندان سۆراغکردن، کەچی من کەسێکم نەبینییەوە باسی قەدەری ئەو شۆڕشگێڕە نموونەییەم بۆ بگێڕێتەوە. ئای لەو یادەوەرەییە "تاڵانکراوە"! ئێستا بەدەم ئەو یادەوە سیمای بێدەنگی و خەندە مانادارەکانی موحسین بینایم دەتەننەوە. موحسین ڕۆژانە بە باڵایەکی تۆکمە و نیگایەک پڕ لە تەقینەوە، هەولێری دەپشکنییەوە. زۆرجار کتوپڕ لە شوێنێک تووشی دەبووم کە چاوەڕێم نەدەکرد. دوا ڕۆژەکانی ژیانم لە هەولێر، کە شەو و ڕۆژ لەگەڵ موحسین سیاسی بەسەرمان دەبرد، قووڵترین شوێنپێیە لە یادەوەری مندا. کەمدوویی موحسین ، مانای کردەی زۆر بوو و هەمیشەش هۆگری دەبەخشی. لەو دیدارانەدا زۆر جاران ڕۆستەم حەمەدەمین ئامادە بوو. ڕۆستەم لە یادەوەری ئەو دەمکاتەدا هەمیشە دەژی. ئێمە لە یەکاتدا هاوپۆل و هاوخەبات و هاوڕێ بووین. ئەوکات ڕۆستەم لە ئاستی ڕۆشنبیرییدا، دڵسۆزترین هاوڕێم بوو. بەڕێز حەوێز و سەباح شوکرییش، ئەو دوو هاوڕێیە بوون، کە ئێستا لەمدیو تەمی ئەم ڕۆژگارەدا سۆراغییان نازانم. بەهەمە حاڵ، ڕەنگە نیگایەکانی تاراوگە لە تێهەڵچوونەوەی ئاراستەکانیدا دیمەنگەلێک لە شوێنپێی ئەو یادەوەریانەی، کە ڕۆشنن بە شوێنکاتە دڵگیرەکانی دۆستایەتی "موحسین سیاسی"، بهۆنێتەوە.

"سەرت داوەڵی سێبەرە و بەسەر ئەم زەوییەدا داچۆڕاوە
بشێ کامە درزی لە زاندا بێ؟
وادەزانی لە وێرانەی ڕابردوودا
سەرەتایەک، بۆ ڕێگایەکی ونبوو،
رووخسارێک، بۆ جەستەیەکی کۆن،
رووبارێک، لەم قاتییەدا دەتەقێتەوە و
سەرت دەبا! **(دوا نوێژەکانی چیا و ...، هێڵنجە گومان)**

بەدەم بڕکردنی ئەو دووڕیانەوە، دیدەنییەک لەنێوان نیگای ئەو یادە ڕابردووە و ئێستایەدا، لە نێوان دوو یادی چارەنووسسازدا. ئەو نیوەڕۆییە، وەک ئەم نیوەڕۆیەی کە ئێستا هەتاو بە هەناسە گەرمەکانییەوە سێبەرەکانی یادەوەریم گەمارۆدەدات، لەگەڵ خەڵکی دۆڵی بالیسان و مریشک و کەلوپەلەکانییان لە پشتەوەی تویۆتایەکی سپییەوە بەرەو گوندی "بالیسان" ماڵئاواییمان لە شار و ژیانی بێدەنگی کرد.

ڕەنگە لێرە کەمێکی تر بارانێکی هاوینانە گفتوگۆی بەدەم پیاسەی من و کچە هاوڕییەکەم شپرزە بکا و شوێنپێی شوێنیش بچێتەوە. ئەوەتا لە نێوان دوو نێوەڕی ئامێزلێکردوودا، دوای دووریانی سەفەری دوو نیگای تاراوگەش لە خەیاڵاندنێکی بێهوودەدا یەکتر دەبڕن. ئەرێ، لە نیوەڕۆیەکدا کە سەرەتایەک بوو لە غەوارەی، منێکی لاو، کە ئەمن و سیخووڕەکانی سەددام هاتبوون لە قوتابخانەدا دەستگیری بکەن، بۆ دواجار هەولێر بەجێدەهێڵێت. بۆ من هەڵبژاردنی ژیانی پێشمەرگایەتی و تێپەڕین بەناو سەیتەرەکانی ڕژێم، سەرمەسترین و بەهادارترین کردار بوو. خەیاڵم تا ئەو دیمەنە ڕۆیشت کە ئەو ڕۆژە گەیشتینە گوندی بالیسان و بە دیمەنی پێشمەرگە شاگەشکە بووم. نیگام لەسەر ئەو دیمەنە لەنگەری گرت، کە لەگەڵ نەوشێروان موستەفادا باسی ڕۆمانی "ڕۆژهاڵاتی ناوەڕاست"ی عەبدەڵرەحمان مونیفمان دەکرد. دەمویست پەیوەندییەک لە نێوان وێنای ئێستاو ئەوکاتی نەوشێروان موستەفا، واتا 2005 و 1981، بدۆزمەوە. بە دەم لافاوی نیگایەکانی یادەوەریی ساڵی 1988ەوە، ڕۆژگاری "ئەنفال"ی ناوچەی هەولێر، کە ئێستا نازانم ئەو "ئەنفال"ە ژمارە چەندی ئەنفالەکانی سەددام بوو، کە ئێمەی پێشمەرگە بەو چەکە سووکانەوە لەسەر چیای هەورێ، لە بەرانبەر چیای کۆڕەکدا لە ژێر تۆپ بارانەکانی کۆڕەک، بەدەم هێرشی تانک، سەرباز فڕۆکەکانەوە شەڕمان دەکرد. وێنای گوندی "ئەشکەوتە"ش، وەک پەلکە هەڵوەریوەکانی گوڵنارێک بەدەم هەناسەی یادەوەرییەوە بەسەر شوێنپێیەکاندا باڵدەگرن. لە جیهازی "هۆکی تۆکی"یەوە هەواڵی شەڕی بەرەکانی "دۆڵی خۆشناوەتی"، "دۆڵی گەرەوان"، سەر لووتکەی "جوانەگا" و "دۆڵی سماقولی"یمان دەزانی. شەوێک سەربازەکانی ڕژێم لەسەر چیای کۆڕەکەوە دوای بیستوچوار سەعات لە تۆپبارانکردنی لووتکە عاسێیەکەی "کێل کێل" و "جوانەگا"دا، کە پێشمەرگەکانی یەکێتی نیشتمانی بەسەرەوە بوو، سەرتیپەکە، "حەمە زیاد"، لە جیهازی "هۆکی تۆکی" دەیگوت "وەزحمان باشە و لە دەست پێشکە ڕزگارمان بووە..." ئێستا کە نیگام لەسەر رووخساری چیای "هەورێ"دا دەنووشتێتەوە، بەدەم بیرهاتنەوەی شۆخییەکەی ئەو سەرتیپەوە، خەندەیەکی خەمگین لێوەکانم دەلەرزێنێ. لە کاتە سەختەکاندا ئەو شۆخییانە دەگمەنن.

شەوانەش ئاوە ساردەکەی کانییەکەی "کانی تەلانە"، وەک ئاوێنەیەک، گوڵنارەکانی شوێنپێی یادەوەریی پێشمەرگایەتی، لە قەدپاڵی چیای هەورێدا، نمایشدەکرد.

تامی ئەو مورەبایە خۆشە بە چێژێک زاری پڕ شیلە کردم، کە ئەوکات لە باوەشی کەڤرێکی گەورەی سەر چیای "هەورێ"، ڕۆژانە لە ژێر تۆپارانەکانەوە تامەزرۆیانە دەمانخوارد. لەوێدا نیگایەک لە بوونێکی شۆڕشگێڕانە شوێن پێیەکانی شوێنی بەرهەمهێنا و ئێستاش نیگایەک لە بوونێکی تاراوگەییدا تیرێژێک لە دیمەنەکانی شوێن پێیەکانی یادەوەری شوێن دەچنێتەوە و بەناو بووڵێڵییەک لە عەدەم وێڵانە ڕادەبورێ.

"چما بە ڕاسپاردەی پێغەمبەرە غەمبارەکان، حەقیقەتی یەقینپۆش پەژیوان نەبۆوە؟
خوا بە چرای دەستییەوە بەناو ئەبەدیەتییەکەی بەرەو کوێ ڕایدەکرد؟!" (**سکاندیناڤیا...، مانگ لە ئامێزی گوڵەبەڕۆژەی ژوورەکەمە**)

لە هیکرا شۆفێرەکە گوتی ئەو ڕێگایە دەچێتە ناو شارۆچکەی خەلیفان. رایەڵی شوێن پێی خەیاڵاندنەکان لە گیانم ئاڵابوون و جەستەشم وەک کەشتییەکی قوڕس بەرەو شارۆچکەی خەلیفان غلۆردەبۆوە. ئەوەی کە لەو شارە چاوەڕێی دەکردم و ئاوەدانی ئەو یادە تاراوگەییم بێت جەمال پیرە بوو، کە ماڵی لەو شارە بوو.

خەلیفان لە ئامێزی چیای کۆڕەک و سەر چیا، وەک یادەوەری من پەرت دەیڕوانی و تەیمانی چێشتەنگاوەکەش هێدی هێدی بەناو هەناوی لێڕەوار و شاخەکان ڕۆدەچوو. کاتێک بەرەو بازاڕ بە شەقامە خۆڵاوییەکەی نێو ماڵەکانەوە ڕێمدەکرد، دیمەنی ئەو نیوەڕۆیەی کە بۆ یەکەم جار و دواجار لەو شارۆچکەیەوە بۆ پێشمەرگایەتی سەرمهەڵگرت، لە نیگایەکانم دەئالا.